

דרכים להשבת עדר הבקר במזרע

קשה למדי להעלות תנובת החלב של עדר ממוצע לרמה הגבוהה, אליה הגיע עדר מזרע; אך קשה שבעתיים להגביר תנובתו של עדר משובח כשלנו ולהביאו לרמה עוד יותר גבוהה. כיצד לעשות זאת? וללא הוצאות כבדות? אנסה להעלות כאן אילו הצעות מעשיות, אשר חלק מהן נכנסו כבר לשלבי ביצוע ראשונים.

ריכוז קבוצת פרות מצטיינות

אני מציע לרכז את עשרים (20) הפרות המצטיינות שבעדרנו, המתבלטות בתנובתן הגבוהה, במבנה גוף חסון, בעמידות בפני מחלות ובהיחלבות נוחה, כקבוצה נפרדת באחד התאים שבסככות. את הפרות האלה יש לזכות בתנאי הזנה

נורמות ההזנה לפרות המצטיינות ולכלל העדר

פרטים	הנורמות לקיום, יח"מ		הנורמות להכנה יח"מ	הנורמות לייצור ק"ג 7500 חלב, יח"מ	לייצור ק"ג 6000 חלב, יח"מ	ס"ה יח"מ בשנה	יחידות מזון ליום בממוצע
	ליום	לשנה					
לפרות המצטיינות	5.5	2000	300	0.4	3000	5.300	14.5
לשאר הפרות	4.5	1650	250	0.4	2400	4.300	11.5

כדי שהפרה תוכל לאכול ולעכל ביעילות כמות כזו של מזון, יש להגיש לה מיני מספוא מהמשובחים ביותר. בראש וראשונה שחת משר-בחת (42 יח"מ ביום), מרעה בחלקה טובה וק"רובה לבית, תערובת טעימה, עשירה בחלבון ושומן וכן תוספת מיוחדת של מינרלים, העיקר – להרחיק מאיבוסה מספוא קשה לעיכול. לדעתי יש באפשרותנו לייצר מספוא מהסוג המשובח וכן יכולים אנו להקפיד על קניית מזון מרוכז מטיב מעולה, כפי שיידרש באיבוס קבוצה זו של הפרות.

הטיפול. יש להקפיד על חליבה טובה; לא לוותר על "גמירה" ביד בשעת הצורך; לא להשקות את מכוונות החליבה על עטינים ריקים; לשקול את החלב פעמיים בשבוע (לפחות!) כדי שאפשר יהיה לגלות ירידות פתאומיות בהנבת החלב ולהתחקות אחרי הסיבות; לא להכשיר עובדים חדשים על פרות אלה!

להקדיש תשומת לב מיוחדת לשמירה על ניקיון הפרות; לרפד בקביעות ובצורה מסודרת; לגוון את השערוות בחלקי הגוף העשויים להידהם על נקלה; לנקות את הפרות במברשת מדי פעם ובימים חמים – מקלחות קרות.

מובן מאליו שפרות אלה תהיינה זקוקות לשמירה מיוחדת על בריאותן, כגון – מניעת מחלות עטין, עזרה נבונה ותכליתית בהמלטות, טיפול יעיל ודחוף בפצעים וכדומה.

זיווגי קרובים

ברור לכולנו שאת הפרות המשובחות האלה יש להפרות בזירמתם של הפרים המשובחים ביותר, אולם הנני בא הפעם להציע שננסה לבצע את ההשבחה בדרך רביית-שארות. שיטת הרבייה הנהוגה בעדרנו מבוססת עד היום על זיווגי פרות בפרים זרים, שאין ביניהם לבין בנות הזוג של-

מובטחני שבעדר כשלנו תביא עמה רביית שארות בהיקף זה שהנני מציע, שיפור נוסף ברמת העדר אם, כמובן, נקפיד על סילוק עקיב ומתמיד מעדר הרבייה המשובח את אותם הצאצאים שיתגלו בהם תכונות בלתי רצויות, שהיו ודאי חבויות במשפחה, אלא שנתלבטו ביתר בהירות בעקב שיטה זו של רביית שארות.

הפעולות למעשה

1. אני מציע לזווג 20 פרות מבין בנות "קישון" באחד הבנים של "קישון", המשמשים ב"און" ("צוק", "קין", "מותק"), או בפר שלנו "נירון", שאף הוא בן "קישון". מהפרייה חד-פעמית של 20 הפרות האלה נצליח ודאי לגדל 6-8 פרות שהסב שלהן מצד האם ומצד האב יהיה "קישון". לא יהיה זה קשה כל עיקר לבצע זיווגים אלה כיוון שבעדרנו יש הרבה בנות שנולדו לפר מצטיין זה. הנני להדגים להלן תעור דת מוצא של פרה, שתגדל לפי שיטת זיווגים זו:

הסב: קישון	{	האב: נירון	{
הסבתא: נירה			
הסב: קישון	{	האם: ברנקה	{
הסבתא: ברכה			

2. גם מ"נסין" יש בעדרנו בנות מצטיינות ביותר ורצוי לזווג אותן באחד הבנים שלו שב"און" ("נס", "מדין").

3. אני מציע לזווג פרות אחדות ממשפחת "פולה" בפרים "פעיל" ו"קומם", שהם מצאצאי אותה משפחה. לצאצאי זיווגים אלה תשמש "פלינה" כסבתא מצד שני ההורים.

4. רצוי לגדל ב"און" או במשקנו את בן הפרה "זוטא 545" והפר "דנדי", ולזווג אותו בעתיד בבנות "דנדי" ובפרות ממשפחת "זווי" (גם "זוטא" ממשפחה זו); הפרות ממשפחה זו, רובן מצטיינות בכושר הנבה גבוה ובמבנה גוף מגודל וכבד.

תכנון הזיווגים

כדי לקדם את ההשבחה מוטל עלינו לזווג את פרותינו בפרים המצטיינים בכושר הורשה לגבי תכונות שאנו מעוניינים להקנות לעדר של עתיד לבוא. בדרך כלל אנו מזריעים את הפרות

הם "קירבת-דם" כלשהי. בשנים האחרונות, מאז התחלנו להשתמש בפרים קנדיים ואמריקניים, נמנעה בשיעור רב יותר רביית שארות. משום שאין קירבת משפחה (מזה דורות רבים) בין אלה לבין הפרים הפריזיים מהולנד. אולם ברבים מהמשקים המצטיינים ביותר בארצות הברית ובארצות אחרות נהוגה רבייה בקרב בני המשפחה האחת לפי דרגות קירבה שונות. כך, למשל, מזווגים גם אח ואחות, אשר להם הורה אחד משותף (אב או אם). תעודת היוחסין של צאצא מזיווג כגון זה תהיה כלהלן:

{	"חביב" (האב)	{	"אביר" (הסב מצד האב)
			"פלינה" (הסבתא מצד האב)
{	"אילה" (האם)	{	"אביר" (הסב מצד האם)
			"אהודה" (הסבתא מצד האם)

(גם "אביר" הוא הסב של "אילה" מצד האב והאם גם יחד).

ידועים גם זיווגים בין בהמות שקירבתם המשפחתית היא הדוקה ביותר, כגון זיווג בין אחות ואח מלאים או בין אב לבנותיו (מה שקרוי "גילוי עריות"). אולם שיטת רבייה זו היא גם מסוכנת מבחינות מסויימות (אע"פ שמטפחים מחוננים שנוקקו לשיטה זו הצליחו במקרים לא מעטים לגדל "אמהות" ו"אבות" מפורסמים ביר (תר). שיטת הרבייה בקרב המשפחה כפי שהסברתי לעיל, אינה צריכה לעורר חששות, כי אין בה כמעט כל סיכון שהוא ולעומת זה קיים הסיכון לגבש בדרך זו תכונות תורשתיות הרצויות לנו ביותר.

בעדר רגיל, שהוא עדיין ברמה נמוכה מזו הממוצעת הארצית, אין טעם לנקוט בשיטת זיווגי קרובים, כיוון שעלולות להיצבר בצאצאים תכונות שליליות שבמשפחה ואף להתגבש בהם; בעדר כגון זה די בפרים מסוג הממוצע הארצי, שלא מבין קרובי משפחה לעדר זה, כדי להשביחו ולהעלות את רמתו. אולם בעדר בעל רמה גבוהה מן הממוצע הארצי, אשר פרים ממוצעים אין ביכולתם להשביחו, יש סיכוי ברבייה לפי קירבת דם, או לפי "קווי-דם". שיטת השבחה זו מן הר"אוי לנסות בקרב "גרעין-רבייה" מצומצם שיכלול כ-10%-20% מהפרות המשובחות שבעדר.

אגודת „און“ האמצעים והאפשרויות לצייד מדי יום ביומו את המזריעים בזירמת כל הפרים. הצעתי המעשית היא איפוא: (א) לקבוע „סולם עדיפות“ של הפרים; ברצויים ביותר נשׁ תמש באופן נמרץ ובבלתי רצויים לא נשתמש כלל; (ב) לגבי 20 הפרות המצטיינות תיקבע תכנית הזרעות מחייבת, תוך התייעצות באגודת „און“, ואם אפשר — להסתייע בעזרתה; (ג) יש להחזיק במשקנו פר אחד או שניים, שנראה ארׁ תם כמתאימים ביותר וכחיוניים בהשבת העדר שלנו. מובן מאליו שהם ייבחנו באופן יסודי לארׁ חר שנפעילם מספר שנים בעדרנו. ודינם ייקרץ על יסוד התוצאות שיושגו בעדרנו אנו. עיקוב שיטתי אחר תכונותיהם של אבות העדר, במקרה זה — הפרים, ושימוש נכון בהם, ישפרו ברבות הימים את כושר ההנבה של העדר ורמתו הטיי פוחית הכללית.

מובטחני שהגשמת שלוש ההצעות שהעליתי (ריכת קבוצת פרות מצטיינות, זיווגי קרובים בקנה־מידה סביר ותיכנון הזיווגים), ונוסף לזה — שיפור תנאי האחזקה, הטיפול וההזנה, עשר יים להשביח את עדר מורע בשיעור ניכר מכמה וכמה בחינות.

אלי פמפון

מורע, פברואר 1960

בפרים מ„און“, ותשומת לבנו העיקרית היתה מופנית להגברת התנובה בלבד. היינו מזריעים באורח מקרי בזירמת הפר שהביא עמו המזריע, ורק במקרים מעטים היינו בוררים ומעדיפים פר זה על פני אחר, או שהבענו משאלה שפרה זו או אחרת תזורע בזירמת פר בדוק ולא בזירמת פר צעיר שטרם נבחן.

כיום שונה המצב מכמה וכמה בחינות: (א) הגענו לרמת תנובה גבוהה למדי ורק פר יוצא מגדר הרגיל יהיה בכוחו לשפר תכונה זו; (ב) אנו חייבים לשים לב בטיפוח העדר גם לתכונות אחרות, כגון — מבנה הגוף בכללותו, מבנה העטין, נוחות ההיחלכות, אחוז השומן בחלב ועוד — וגם אלה, כידוע, תכונות שב־ מורשה.

לאור מצב זה חייבים אנו להועיד לכל פרה כמעט, או לפחות לקבוצות של פרות, את הפר המתאים, שיוליד צאצאים משופרים מכל הבחינות הגל. בהמשך השנים הספקנו להכיר את הפרים המשמשים ב„און“ והננו יודעים בערך מה הם השיפורים בעדר שיכולים לצפות להם מהזיווגים בפר זה או אחר. אולם בעתיד הקרוב לא נוכל לנהוג לפי ברירה חופשית לגבי זירמת הפרים שב„און“, כיוון שלעת עתה אין בידי

על הפרים...

האם הפרים המקימים בנות מצטיינות בעדרים המטופחים כרבעי מולידים בנות העולות על הממוצע אף בעדרים שאינם זוכים לטיפול טוב?

שאלה זו חשובה לגבי ההזרעה המלאכותית, כיוון שפרים אשר זירמתם משמשת למטרה זו נבחנו על סמך תנובת בנותיהם בעדרים הכלולים בספר העדר, עדרים הזוכים בדרך כלל לטיפול טוב יותר מאשר עדרים מסחריים רגילים, שהם הצרכנים העיקריים של שירותי ההזרעה. לשם בירור הבעיה נערך מחקר מיוחד בקשר לזה.

57 בנות של פרים, שזירמתם משמשת בקנה מידה נרחב למטרות הזרעה, נרשמו לפי סדר גדלה של תנובת המבכירות הממוצעת בעדרים אליהם השתייכו בנות אלו; אחר כך חילקו אותן לשלוש קבוצות שוות פחות או יותר — אלו המשתייכות לעדרים נמוכי תנובה, אלו שכלולות בעדרים בעלי תנובה ממוצעת ואלו שמקורן בעדרים בעלי תנובה גבוהה. לגבי כל פר נערכו שלוש השוואות בעת ובעונה אחת, השוואה לכל רמת תנובה. כיוון שמרבית ההבדלים בתנובה בין עדרים שונים נובעים מהבדלים בשיטות הטיפול, יש לראות בחלוקת העדרים לפי גובה התנובה הממוצעת — חלוקה לרמות טיפול שונות.

נמצא כי מקומם ודירוגם היחסי של הפרים בתוך תחומיה של כל קבוצה וקבוצה נשמר, ומכאן המסקנה שהפרים שהוכחו כטובים ביותר בעדרים המשובחים הנם אף הטובים ביותר לגבי העדרים הגרועים.

(„מילק פרודיוסר“, יוני 1959)